

СТАВЛЕННЯ ДО ШКІЛЬНОГО ЖИТТЯ У П'ЯТИКЛАСНИКІВ

В. В. Порубчишина

Херсонський державний університет, violetta.porub@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор В. І. Шебанова

Вступ. Сучасне українське суспільство чим далі, тим більше відчуває неадекватність сьогоденним потребам тієї освіти, що її дають дітям різні типи навчально-виховних закладів. Учні та вихованці впродовж тривалого часу перебування там відчувають психологічний дискомфорт. Зокрема, К. М. Поливанова вважає, що переважно це відбувається через ігнорування реального стану мотиваційно-потребової сфери учнів (К. М. Поливанова) [3].

На думку науковців (М. Антропова, Г. Бородкина, Л. Кузнецова, А. Г. Волинець та ін.) серед причин вищезгаданих явищ відзначається неузгодженість навчальних технологій з індивідуальними особливостями пізнавальної сфери, а відтак, зі стилем засвоєння знань, притаманним тому чи іншому учневі [1; 2]. Відчувається також вплив невідповідності навчально-виховного процесу віковим психологічним особливостям школярів, а також перенасиченість навчальних програм. Все це призводить до хронічної перевтоми учнів, яку діагностують медичні працівники. Але, якщо визначити стан хронічної перевтоми школярів, з точки зору психології стресу, то остання відповідає класичному визначенню стресу, тобто являє собою стан учнів під впливом надмірного психологічного напруження та емоційних перевантажень, пов'язаних з навчальною діяльністю. Отже оптимізація цієї діяльності повинна включати комплекс заходів, що попереджають причини появи стресу.

Вирішення цих і інших проблем А. Г. Волинець бачаться у гуманізації освітнього процесу [2]. Підвищення суспільного інтересу до гуманізації освіти пов'язане і з світоглядною еволюцією, що відбувається нині. Завдяки ній у центрі навчально-виховної діяльності постає сам учень. Цей новий погляд контрастує з поглядами (ще й досі поширеними), згідно з якими наука тим об'єктивніша, чим більш вона відсторонена від зв'язку з індивідуальностями.

При такому підході дитяча особистість ніби відсувається на периферію педагогічного процесу. Саме через це традиційна система навчання стала «бездітною», адже вона керується передусім «нормативною моделлю» учня, де він уявляється об'єктом, а не суб'єктом навчально-виховного впливу.

Завдання дослідження: з'ясувати ставлення до шкільного життя у школярів, що навчаються за звичайною та за інноваційною програмою.

Виклад основного матеріалу. Ми провели дослідження ставлення до шкільного життя у школярів п'ятих класів школи № 13 та гімназії № 3 м. Херсона. В гімназії № 3 впроваджується експериментальна програма «Психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учнів».

Для визначення ставлення до шкільного життя у школярів було обрано методикау незакінчених речень, модифіковану під завдання нашого дослідження. Школярам пропонувалося закінчити наступні речення:

1. Початок нового навчального року для мене це...
2. Зазвичай по понеділках, коли я збираюся до школи, я...
3. Коли я вчу уроки, я...
4. На останньому уроці я...
5. Після занять у школі я...
6. Коли я розмовляю зі своїм класним керівником, я...
7. Коли урок мені подобається, я...
8. Мої однокласники...
9. Коли я згадую своїх учителів, то...
10. На перерві я зазвичай...
11. Якщо я не зробив (зробила) уроки...
12. У нас у школі завжди...
13. Середина навчального тижня для мене...
14. В кінці чверті я...

Аналізуючи продовження запропонованих речень, ми узагальнили їх за характером ставлення до ситуації, що вказана на його початку. Дана методика, як і більшість запозичених з клінічної практики, не має строгого алгоритму

інтерпретування. Тому, відповідно до мети нашого дослідження ми аналізували відповіді дітей у плані їх ставлення до ситуацій, що пов'язані зі школою, спираючись на свій практичний досвід та знання конкретних умов їх навчання (див. таблицю 1).

Таблиця 1

**Ставлення учнів до школи
(за методикою «Тест незакінчених речень»)**

№ Речення	Висловлене ставлення до школи	Число відповідей	
		Експериментальний клас	Контрольний Клас
1	Радість	12	6
	нові знання	9	3
	індиферентність	0	1
	негативне ставлення	3	1
2	Мушу рано вставати	2	4
	Збираюся (зосередженість)	10	10
	Радію	2	1
	Намагаюся не спізнитися	0	2
	Спілкування з домашніми	0	4
3	Намагаюся зосередитися	11	10
	Намагаюся не відволікатися	7	7
4	Ознаки втоми	7	11
	Нейтральне самопочуття	4	3
	Добре самопочуття	6	4
5	Їм	1	2
	Відпочиваю, гуляю	7	2
	Лишаюся в групі продовженого дня	2	3
	Роблю уроки	4	1
	йду додому	5	6
	дивлюся телевізор	0	2
6	Негативне ставлення	2	3
	позитивне	2	2
	нейтрально-прагматичне	14	10
7	Активно-пізнавальне ставлення	7	7
	Прагматичне	4	4
	емоційно-позитивне	7	5
	негативне	0	1
8 – 9	Позитивне ставлення	8	12
	Нейтральне	8	5
	Негативне	2	1
10	Їм	4	7
	Граюсь	8	5
	Спілкуюсь	2	1
	чемно поведжусь	0	2
	готуюсь до наступного уроку	2	2
11	Позитивно-активна позиція	9	4
	пасивна, з негативними переживаннями	5	9
	компромісна (домовлюся з учителем)	0	8
	негативно-активна (спишу)	0	1
12	Присутність ОМОНу	1	8
	Присутність вчителів	9	5
	радісні події	5	2
	шум	2	3

№ Речення	Висловлене ставлення до школи	Число відповідей	
		Експериментальний клас	Контрольний Клас
13	Позитивне сприймання	13	8
	Нейтральне	4	5
	Втома	2	5
14	Очікування оцінок	8	8
	Канікул	5	8
	Свята	0	7
	не хочу йти зі школи	4	3
	нейтральне	0	2

Прокоментуємо одержані результати, звертаючи увагу як на подібності, так і на відмінності між класами.

1. Аналіз закінчувань першого речення свідчить про те, що в експериментальному класі більше учнів очікує від початку навчального року нових знань, таких виявилось 9 осіб (53%). Загальна позитивна настроєність більшості дітей у контрольному класі переважно пов'язана із очікуванням зустрічі з однокласниками.

2. Збирання до школи вранці асоціюється переважно зі станом зосередженості: поснідати, скласти потрібні речі, одягтися тощо. Станів втоми чи тривоги тут не виявлено. У контрольному класі 4 відповіді стосуються спілкування з рідними: дві це безпосереднє спілкування з матір'ю, а дві – пов'язані з доглядом за домашніми тваринами, собачкою та папужкою. Ніхто не висловлював жалю за тим, що закінчилися вихідні.

3. Домашні завдання в учнів обох класів майже однаково асоціюються зі станами зосередження та відволікання (відношення приблизно 60% до 40%).

4. На останньому уроці учні експериментального класу рідше, ніж учні контрольного класу відмічають ознаки втоми і частіше – добре самопочуття.

5. Після уроків у експериментальному класі тільки двоє учнів згадують про відпочинок та прогулянку, тоді як у контрольному класі – дев'ятеро. У експериментальному класі після занять у школі ніхто не згадав про телевізор, у контрольному двоє учнів написали, що дивляться його у цей час. Про виконання домашніх завдань згадали 4 учні експериментального класу і лише один – з контрольного класу.

6. Ставлення до класного керівника в обох класах також схоже. З боку більшості учнів воно є прагматично-коректним. Учні намагаються бути

чемними, говорити про оцінки тощо. «Коли я говорю з класним керівником, то я уважно слухаю й не перебиваю його», «Коли я розмовляю з класним керівником, то я встаю», «... я питаю про свої оцінки», «... про все, що не розумію, або не знаю».

7. Ставлення до уроку, який подобається, в учнів обох класів схоже. Вони відзначають бажання пізнавати нове, радість від того, що їм цікаво, прагнення одержувати високі оцінки й уникати низьких.

8. До однокласників у експериментальному класі переважає позитивне ставлення, наприклад: «Мої однокласники – класні хлопці». У контрольному класі позитивне й вибірково-нейтральне ставлення розподіляються порівну: «Мої однокласники мені подобаються, але крім отдельних особ» (орфографію автора збережено). Негативне ставлення для обох класів нехарактерне (одна відповідь у експериментальному та дві у контрольному класі).

9. Водночас у ставленні до вчителів експериментальний клас проявляє більшу вибіркковість та вимогливість, тут більше учнів з нейтральним ставленням. Хоча в цілому тенденції однакові – переважає позитивне ставлення й дуже мало негативного. Приклади різних ставлень: «Коли я згадую своїх учителів, то маю про них гарне оповідання», «... я зразу згадую про уроки», «Коли я згадую своїх учителів, тоді мені стає сумно».

10–11. Не виявлено принципових відмінностей між класами у способах закінчення десятого речення. На перерві більшість п'ятикласників присвячують час їжі та грі, менша частина – спілкуванню та підготовці до наступного уроку. Натомість істотно розрізняються позиції учнів обох класів у ситуації, коли не виконане домашнє завдання (одинадцяте речення). В експериментальному класі більшість займає активну позицію: «Коли я не зробив уроки, то я їх негайно роблю (тільки у мене такого не буває)», «... то я їх зроблю вранці» тощо. У контрольному класі переважає компромісна позиція, яка взагалі не спостерігається у експериментальному класі: «... я стараюся домовитися з учителем, що я зроблю потім». Занепокоєння невиконаними уроками характерне також більше для експериментального класу: «Коли я не

зроблю уроки, мені стає соромно». Занепокоєння осудом батьків також характерне для цього класу.

12. Головне, що учні помічають у школі, також розрізняється. Учні контрольного класу найбільше зважають на присутність охоронців у школі: «У нас у школі завжди менти», «... ходять омони». На другому місці – присутність вчителів: «... багато вчителів». Експериментальний клас практично не помічає присутності охоронців. У них на першому місці – присутність вчителів. Загалом у цьому класі домінує загально-позитивне ставлення до школи: «У нас у школі завжди весело», «... часто свята», «... багато учнів», «... завжди нормально». На шум у школі як головну її відзнаку вказала приблизно однакова частина учнів обох класів: «... завжди діти ганяють по коридорах і дуже кричать», «... завжди шумно».

13. Середина навчального тижня більшістю дітей експериментального класу сприймається позитивно, або нейтрально: «Середина навчального тижня для мене це звичайний день», «... проходить дуже швидко і цікаво». Учні контрольного класу частіше висловлюють нейтральне та негативне відношення до середини навчального тижня: «Середина навчального тижня для мене добре, коли є вільний час», «Середина навчального тижня мені непадобається» (так у оригіналі).

14. Кінець навчального року в експериментальному класі пов'язаний передусім з очікуванням канікул та класного свята. Двоє учнів цього класу, що передусім очікують оцінок у таблиці, є новачками, вони навчаються тут лише перший рік. У контрольному класі оцінок у таблиці та канікул очікує більшість дітей. Троє у цьому класі не бажають закінчення навчального року, але за результатами опитування вони більше орієнтовані на спілкування з однокласниками, ніж на навчальну активність.

Висновки. Ставлення до школи у школярів п'ятих класів, що навчаються за традиційною та інноваційною технологіями навчання при певній схожості, мають відмінності. А саме учні, що навчаються за інноваційною системою у більшому ступені спрямовані на навчальну діяльність та отримання нових

знань, характеризуються більш позитивним ставленням до однокласників, вчителів та школи загалом, ніж учні, що навчаються за традиційною системою. Отже, інноваційна система створює оптимальні умови навчання, що запобігають виникненню стресу та сприяє вільному розвитку особистості учня, його спрямованості на самореалізацію.

Література:

1. Антропова М., Бородкіна Г., Кузнецова Л. Інновації, учбове навантаження та здоров'я дітей. *Освіта*. 2018. № 9-10. С. 171-174.
2. Волинець А. Г. Сучасні педагогічні інновації і школа майбутнього *Рідна школа*. 2015. № 8. С. 32-45.
3. Поливанова К. М. Вікові кризи очима психолога та педагога *Наука та освіта*. 2018. № 1. С. 57-61.